
МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ

УДК 332.025.12:338.431

А. В. КЛЮЧНИК, А. В. СЛЮСАРЕНКО

м. Миколаїв

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

В сучасних умовах економічних змін аграрний сектор забезпечує продовольчу безпеку та продовольчу незалежність країни, формує значну частину валового внутрішнього продукту і є одним із бюджетотворюючих в структурі національної економіки, що актуалізує роль державного регулювання в розрізі його розвитку.

Ключові слова: аграрний сектор, державне регулювання економіки, розвиток, комплексна програма, цільова програма.

Постановка проблеми. Аграрний сектор є особливою галуззю в системі національної цілісної економіки України, тому що його розвиток має визначальний вплив на рівень життя народу. Він формує значну частину валового внутрішнього продукту на національному рівні (12–14%) з відповідним гарантуванням продовольчої безпеки населення та є бюджетотворюючим в межах державної економічної системи. Виробничий потенціал сектору значно перевищує потреби внутрішнього ринку, що дозволяє йому займати чільне місце серед секторів економіки у товарній структурі експорту. Більш того саме сільськогосподарське виробництво акумулює в собі 20% зайнятого населення. Проте сталість тенденцій домінування аграрного сектору в загальній структурі національної економіки певним чином залежить від діючих механізмів державного регулювання, які мають певні особливості саме в межах кордонів України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням стану розвитку аграрного сектору в розрізі визначення ефективності державного регулювання присвячені праці таких науковців, як: О. В. Крисальний [1], М. А. Латинін [2], С. М. Терещук [4], О. М. Онищенко [5], В. В. Юрчишин та ін.

Постановка завдання. Метою статті є визначення ефективності та результативності державного регулювання аграрного сектору економіки в Україні з визначенням особливостей та наслідкових проблем розвитку.

Виклад основного матеріалу. Україна за весь термін незалежності устами президентів, представників парламенту, уряду постійно наголошувала на пріоритетності розвитку українського села та аграрного сектору. Невпинно і повсякчасно акцентувалась їх ключова роль на національному рівні при розбудові української державності. Проте наявною є ситуація за якої продумані та обґрунтовані концепції розвитку не ставали програмами, декларації – державною політикою, законопроекти – законами.

Враховуючи домінуючі позиції аграрного сектору в національній економіці, чільне місце в процесі його розвитку повинна відігравати саме держава, і в першу чергу, шляхом проведення реформ в галузі та розробки відповідних стратегічних програм підтримки та розвитку, створюючи умови для ефективного виробництва сільськогосподарської продукції та функціонування загалом. З цього приводу О. В. Крисальний зазначав, що «...тільки держава може забезпечити економічну свободу

всім суб'єктам господарювання, створити надійний механізм захисту населення від впливу стихій ринку. Тільки держава, як система влади, може здійснити відповідні політичні, економічні та соціальні реформи» [1, с. 8–14].

Початок перетворень в сфері сільського господарства почався з аграрних реформ 1990–1991 рр. за умов формування суверенності української державності. Тож першим кроком в розрізі визначення місця, стану та розвитку аграрного сектору в межах державної системи стало створення відповідної нормативно-правової бази, яка представлена законами та підзаконними актами і спрямована на реформування аграрної галузі та відносин в сфері сільського господарства.

Історія розвитку аграрного сектору в розрізі формування нормативно- правового легітимного та чітко регламентованого поля незалежної України розпочинається з оприлюднення намірів влади провести земельну реформу, які було затверджено Постановою Верховної Ради України з цього питання від 18 грудня 1990 р. Для впровадження необхідних положень щодо правового забезпечення реформування і вдосконалення характеру земельного устрою 18 грудня того ж року був прийнятий Земельний кодекс України.

Наступним кроком, який підкріплював практику формування земельної реформи та реалізацію Земельного кодексу, приведення їх у відповідність із постулатами Конституції УРСР від 1978 року було прийняття Закону України «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві» 17 жовтня 1990 року. Через трохи більше ніж рік Верховна Рада України ухвалює новий Земельний кодекс України (Закон від 13 березня 1992 р. №2196-ХІІ) [3].

Враховуючи наявність відповідного законодавчого акту, який чітко регламентує пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві України та відсутність реального механізму приведення його в дію, Верховною Радою України затверджено постанову «Про Концепцію Національної програми відродження села на 1995–2005 роки» від 4 лютого 1994 року. В першу чергу, слід зазначити, що це був перший крок на шляху формування стратегії, але нажалі дана концепція не знай-

шла свого продовження в конкретній програмі державних дій і в той же час вона фактично жила на початках концепції до 2007 року, який став точкою ліквідації Урядової комісії відповідальної за фактичний стан реалізації [3].

Початок ХХ сторіччя характеризувався державною активністю в розрізі визначення проблемних ділянок функціонування аграрного сектору та формування шляхів їх уникнення через реалізацію відповідних програм розвитку. Держава дійшла висновку 1999 року про необхідність активізації зусиль в сфері розробки програм конкретних дій, котрі на меті мають виведення аграрного сектора з кризового стану та дана необхідність не підтвердилась консолідацією зусиль між урядовими представництвами і суспільством в першу чергу.

Відтак Указом Президента України «Про основні засади розвитку соціальної сфери села» від 20 грудня 2000 року № 1356 було ініційовано розробку проекту «Державної програми економічного і соціального розвитку України», Закону України «Про державний бюджет України», враховуючи основні засади розвитку соціальної сфери на селі. Даний указ має двоякість корисності, адже з одного боку робляться спроби його деталізації в допоміжних нормативно-правових документах, котрі передбачають розробку організаційних механізмів здійснення та фінансового забезпечення, а з іншого, він має рамковий характер поряд з раніше прийнятим законом «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві» [2].

24 червня 2004 року прийнято Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» сфера застосування якого «...визначає основи державної політики у бюджетній, кредитній, ціновій, страховій, регуляторній та інших сферах державного управління щодо стимулювання виробництва сільськогосподарської продукції та розвитку аграрного ринку, а також забезпечення продовольчої безпеки населення» [3]. До того ж даний нормативний документ став підставою ухвали розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції загальнодержавної програми соціального розвитку села на період до 2011 року» № 573-р

від 10 серпня 2004 року, яка все ж таки аналогічно попереднім концепціям не була реалізованою і не знайшла свого продовження у вигляді програми державного рівня. Проте формально документ досі залишається чинним і не є скасованим, утримуючи своєю легітимністю весь організаційний апарат реалізації.

Наступним кроком на шляху формування механізму державного регулювання розвитку аграрного сектору економіки України стало прийняття Закону України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» від 18 жовтня 2005 року, який став підставою для формування розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепцій Комплексної програми підтримки розвитку українського села на 2006–2010 року» № 536-р від 21 грудня 2005 року та постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села до 2015 року» від 19 вересня 2007 року № 1158 [3].

Тож у витоків державного регулювання вирішальну роль відіграють інституційні чинники, які створюють дві площини. З однієї сторони, на державу покладено функції контролю, що є підставою для розробки та формування відповідних нормативно-правових документів та програм як наслідку виконавчої дисципліни. З іншого ж боку, спрацьовує чинник невідповідності тактичних дій влади стратегічним орієнтирам реалізації відповідних документів. Часта зміна урядів, їх складу та політичних сил невпинно порушують регламентованість та централізацію державних актів і програм, що призводить до частой зміни цілей, завдань та орієнтирів в межах національної економіки на рівні села та аграрного сектору економіки. Тобто, в першу чергу, з метою об'єктивності, системності, повноцінності та вичерпності має закладатись механізм обов'язкового виконання схвалених стратегічних програм розвитку незалежно від змін в державних інституціях та відомствах. Жодна програма не повинна безпідставно скасовуватись, в той час як створена організаційна база її реалізації продовжує своє функціонування, що породжує систему марних витрат коштів державного бюджету на утримання обслуговуючих відомств в межах виконання певних концепцій та програм.

Більш того, необхідним є формування виводу щодо фактичного стану наявності здебільшого комплексного характеру державних концепцій та програм розвитку, які суміщають в собі одночасний розвиток села та аграрного сектору без деталізації та конкретики у вигляді цільових програм, що, в свою чергу, створює комплексність економічної, соціальної та екологічної складових і робить, поперше, завдання доволі складними, а по-друге, необ'єктивними та безсистемними.

Тож лише в третьому десятиріччі функціонування України, як самостійного суверенного державного інституту, було розроблено конкретну програму розвитку виключно аграрного сектору, яка за сутністю має перелік визначених стратегічних орієнтирів і має визначатися як цільова адже вона охоплює межі діяльності конкретного сектора економіки. Розпорядженням Кабінету Міністрів України № 806-р 17 жовтня 2013 року схвалено «Стратегію розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року», яка має на меті створення організаційно-економічних умов з метою ефективного розвитку аграрного сектору шляхом забезпечення єдності економічних, соціальних та екологічних інтересів суспільства для стабільного забезпечення населення якісною, безпечною, доступною вітчизняною сільськогосподарською продукцією та промисловістю сільськогосподарською сировиною. В тому ж 2013 році на розгляд Кабінету Міністрів України виносився проект концепції розвитку сільських територій, який не було схвалено і до сьогодні майбутнє його залишається відкритим.

За період з 1990 року до сьогодні було прийнято 270 нормативно-правових актів спрямованих на підтримку аграрного сектору економіки, які доповнювались 300 підзаконними актами, проте виправдано зазначає С. М. Терещук, що «...це не дозволило суттєво покращити становище сільгоспвиробників» [4]. Основним фактором не спрацювання розробленої нормативно-правової бази є безсистемність дій в законодавчому забезпеченні фінансової підтримки аграрного сектору, яка спровокована зміною владних сил та кардинальною розбіжністю їх політики дій. Більш того, недосконалість законодавства та плінність в структурі державного апарату управління

спровокували відсутність відповідальності органів влади як на регіональному так і на державному рівні. Таким чином, наслідковою була відсутність дієвого контролю за виконанням законів та підзаконних актів.

Тож враховуючи досвід українського державотворення та відповідного формування конкурентоспроможного та ефективного аграрного сектора, варто сформулювати висновок перш за все про безсистемність дій українських урядовців, котрі не враховували єдність аграрного сектора та села, як сільських територій. Відтак при дослідженні еволюційності формування основних нормативно-правових та підзаконних актів ми здебільшого спостерігаємо наявність законів та програм розвитку українського села та агропромислового комплексу, або ж окремо кожного. Обидва варіанти є хибними, перш за все через зміну орієнтирів влади і нездатність створення системи досвіду порядку дій в розрізі реалізації. По-друге, дані категорії не можуть розглядатись разом без чіткої конкретизації в межах окремих програм розвитку села та аграрного сектора окремо. Проте й окремий розвиток також є мало функціональним та недостатньо ефективним через єдність в межах сільських територій, які за визначенням О. М. Онищенко є взаємопов'язаною єдністю трьох сфер: соціальної, виробничої та екологічної. При цьому, за його судженнями, саме соціальна сфера села виступає пріоритетним критерієм розвитку сільських територій, адже власне задоволення різноманітних потреб людини (селянина) є метою такого розвитку [5, с. 25–29]. Ми не погоджуємось з таким положенням пріоритетів в структурі розвитку та послідовності реалізації в межах конкретних програм адже перш за все має формуватись економічний базис розподілу та використання фінансових ресурсів, які в подальшому приводять в дію механізм виправданості розвитку через

A. V. KLUCHNYK, A. V. SLUSARENKO

Mykolaiv

FEATURES OF STATE REGULATION OF ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE AGRICULTURAL SECTOR

In the present conditions of economic change agriculture provides food security and food independence, forms a significant part of the gross domestic product and is one of the budget- the structure of the national economy. It is a particular industry in the national economy of Ukraine coherent because its development has a decisive impact on people's lives.

Keywords: agriculture, government regulation of the economy, development, comprehensive development program, target program development.

задоволення потреб населення та ставлячи даний процес в межі чітко прогнозованого сталого з можливістю прорахунків показників екологічного збереження для наступних поколінь.

Висновки і перспективи досліджень.

Враховуючи вище приведений аналіз, пропонується в розрізі розвитку аграрного сектора виокремлювати, по-перше, різницю між поняттями комплексної та цільової програм розвитку, по-друге, враховувати єдність українського села та аграрного сектора, як складових сільських територій, по-третє, необхідність визначення їх як окремих елементів комплексної програми розвитку, котрі деталізуються в цільових і передбачають систему дій з чіткими межами та змістовною відповідністю кожної, по-четверте, приведення в систему послідовність економічної, соціальної та екологічної складових процесу розвитку саме зі збереженням місця в структурі реалізації кожної з розумінням ролі.

Список використаних джерел

1. Крисальний О. В. Формування системи державної підтримки розвитку агропромислового виробництва в Україні / О. В. Крисальний // Економіка АПК. — 1998 — № 7. — С. 8—14
2. Латинін М. А. Державне регулювання розвитку аграрного сектора економіки України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора наук з державного управління: спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / М. А. Латинін: Донецький державний університет управління. — Донецьк, 2007. — 23 с.
3. Чи є розвиток українського села справжнім пріоритетом державної політики [Електронний ресурс] // Сайт Інституту громадянського суспільства України. — Режим доступу: <http://www.csi.org.ua/www/?p=2264>.
4. Терещук С. М. Механізм державного регулювання аграрного виробництва в умовах глобалізації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / С. М. Терещук: Вінницький нац. агр. ун-т. — Вінниця, 2012. — 22 с.
5. Онищенко О. М. Концептуальні проблеми майбутнього українського села і селянства / О. М. Онищенко, В. В. Юрчишин // Економіка АПК. — 2005. — № 11. — С. 24—29.

А. В. КЛЮЧНИК, А. В. СЛЮСАРЕНКО

г. Николаев

ОСОБЕННОСТИ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА

В современных условиях экономических изменений аграрный сектор обеспечивает продовольственную безопасность и продовольственную независимость страны, формирует значительную часть валового внутреннего продукта и является одним из бюджетообразующих в структуре национальной экономики, актуализирует роль государственного регулирования в разрезе его развития.

Ключевые слова: аграрный сектор, государственное регулирование экономики, развитие, комплексная программа развития, целевая программа развития.

Стаття надійшла до редколегії 04.02.2014

УДК 339.9

Т. І. ТКАЛІЧ

м. Миколаїв

А. С. ФІЛІПЕНКО

м. Київ

МАКРОЕКОНОМІЧНА СТАБІЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ – ВПЛИВ ЗОВНІШНЬОГО КРЕДИТУВАННЯ

В статті аналізується вплив отриманих кредитів МВФ та динаміки валового внутрішнього боргу на формування макроекономічної стабільності в Україні. На підставі проведених досліджень виявлено низку соціально – економічних проблем.

Ключові слова: міжнародний кредит, Міжнародний валютний фонд, валовий внутрішній борг, макроекономічна стабільність.

Постановка проблеми. Фінансова глобалізація створює умови для залучення значних обсягів міжнародних капіталів, підвищення якості позикового капіталу у межах національної економіки, а також підвищує чутливість економік країн до дії зовнішніх шоків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у вивчення міжнародних кредитів, дослідження їхнього впливу на макроекономічний стан і національну безпеку країн, що їх залучають, а також визначення ролі міжнародних фінансових організацій на міжнародному кредитному ринку зробили провідні вітчизняні вчені Л. В. Білецька, О. В. Білецький, В. І. Савич, Т. П. Вахненко, І. Н. Герчикова, С. В. Міщенко та інші.

Постановка завдання. Проведення глибокого системного аналізу потребує проблема ефективного залучення, використання і погашення кредитів міжнародних фінансових організацій, зокрема – Міжнародного валютного фонду та їх впливу на економіку нашої держави, доцільність подальшої співпраці з МВФ.

Метою статті є дослідженні ролі кредитів МВФ на шляху до макроекономічної стабілізації України.

Виклад основного матеріалу. Міжнародний кредитний ринок становить собою сукупність кредитних відносин, що функціонують в масштабі світового господарства. Іншими словами, міжнародний кредитний ринок – це попит і пропозиція кредитів на рівні світового господарства. На світовому кредитному ринку рухаються боргові зобов'язання, які підтверджують право кредитора на стягнення боргу з боржника.

В умовах нестачі національного капіталу (що може бути зумовлено, поряд з бідністю країни, такими факторами, як «втеча» капіталу за кордон, інституціональна нерозвиненість фінансового ринку країни, недостатній рівень довіри населення до місцевих кредитних установ та ін.) закономірним є використання для потреб середньо- та довгострокового фінансування джерел, які перебувають за межами країни. У світовій практиці вико-